

KROZ TALOG ISKUSTVA

(Tomislav Marinković: *Svet na koži*, Narodna biblioteka
„Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2007)

Poeziju Tomislava Marinkovića odlikuje intimna atmosfera, originalna, čak lična simbolika, odmerenost izraza i ekonomična upotreba pesničkih sredstava. Mada je pre nje napisao četiri dobre zbirke pesama, Marinković pun uspeh doživljava knjigom *Škola trajanja* (2003). Nova zbirka *Svet na koži* nastavlja se na nju i po zrelosti i po kvalitetu pesama. U odnosu na ranije Marinkovićeve zbirke u njoj se uočavaju neke nove tendencije. Nema epigramski kratkih pesma, slučajnih rima, ni drugih zvučnih ponavljanja. Pesme su napisane odmerenim i uglađenim stilom u kome nema napadno poetičnih elemenata, ali ni težnje ka proznom izrazu. Narativne pesme su sažete, a kontemplativne i deskriptivne obogaćuje veći niz detalja, tako da su svi tekstovi u zbirci približno iste dužine. U kontekstu savremene srpske književnosti, Marinkovićevoj poeziji najbliži je opus Vojslava Karanovića. Nešto manje su mu bliski i Živorad Nedeljković, Saša Radojčić, pa i intimna lirika Jovan Hristića.

Uvodna pesma, mada pripada prvom ciklusu, prološki stoji ispred cele zbirke. U njoj je trajanje lirskog subjekta opisano kao plutanje između obala dok pokušava da dotakne „Sopstveno postojanje, život svoj, // I prozirniji i udaljeniji od drugih“. Prvi ciklus nosi naziv „Tek blaga uzbrdica“, pesnik je rečima „tek blaga uzbrdica/ na putu do jasnosti.“ U više pesama ove zbirke reči se predstavljaju kao da imaju svoju volju. Lirski subjekt ne izgovara reči već se one probijaju kroz njega. U drugom ciklusu postavlja se pitanje o smislaonosti toga: „Rečima treba neko ko će ih/ izgovoriti tako da i njemu/ posle toga bude lakše“. Reči se pojavljuju same od sebe: „Jutro ne može bez reči,/ Budi ih“. Spoljašnji svet se razume kroz reči. One, međutim, kao da ne kažu ništa o onome ko ih izgovara, ne dopiru do njegovog bića. On kaže da bi želeo „da telu dočara žar sagorelog vremena/ ili da se citatu nekom uvuče pod kožu.“ Zapitanost nad moćima reči da izraze autentičnu ličnost samo je aspekt zapitanosti nad celim životom. Koliko se taj život odnosi na samog čoveka koji ga živi, a koliko je on nešto slučajno i spoljašnje u odnosu na njega? Iskustvo je samo talog koji je prekrilo stvarnu suštinu čoveka, a život je udaljavanje od samog sebe, kao da se sugerije u pesmi „Telo tutnji u mraku“: „Prošli život se odranja/ Od stvarnog i nevidljivog sveta// Kada bi se u jednoj sekundi naglo/ Stišala bura, lomljava, zvuci...// Telo zastalo, oslobodeno stiska; // Ispod ruševnih naslaga,/ Prvi put upoznalo sebe.“

Lirski subjekt se u drugoj pesmi zbirke („U lepog, samotnoj noći“) nalazi u mraku, njegova čula su manje usmerena ka spoljašnjem svetu nego ka unutrašnjem: „Nekoj luci se primiće moje telo/ Otkucajima srca odgurkivani brod“. Čovek je posmatran kao objekt, telo koje je nošeno životom. U pesmi „Kao brod“ Marinković će napisati: „Ne znati da te baš tada, kad misliš/ da si čvrsto oslonjen na tlo, poput/ Broda koji klizeći seče maglu –/

Život prevozi s jednog na drugo mesto“. Čovek je prepušten da pluta između obala. To nije samo individualna sudbina: „Kada se tela pomešaju/ u jutarnjem hodu,/ Autobusi za trube i krenu“ („Na drugoj strani“). Ljudi se kreću mehanički, njihova volja i ciljevi kao da ne igraju nikakvu ulogu: „Jesmo li, kroz zagušljivu javu,/ Krenuli svi u dobrom pravcu“. Pesnik želi da iskorači iz tog ustajalog, mehaničkog života. Prekidanje utvrđenog ritma podiže se na nivo metafizičkog pitanja. Potrebno je izaći iz niza uzroka i posledica kao i iz normalnog toka vremena: „O nadi da ćemo se, umesto u neizbežnom jutru,/ Probuditi u danu koji je slučajno skliznuo/ Iz poderane vreće vremena.“ Lirski subjekt povremeno prolazi kroz trenutke ozarenja i epifanije kada mu se čini da je suština, neograničena slučajnostima doživljenog, koja ravnopravno sadrži sve, pa i neispunjene, mogućnosti jednog bića, odjednom vidljiva i shvatljiva: „Gle, izbrisala se linija koja je/ Spajala poslove, događaje, ljude!/ Sve je čistina, vreme bez smera.“ U tim trenucima život prestaje da bude automatski, stvari se povezuju po drugačijem, humanijem principu.

Drugi ciklus nadovezuje se na prethodni, ali, dok je u prvom težište bilo na suštini koja se skriva iza vidljivog sveta, ovde se pesnik bavi samim tim vidljivim svetom, prepoznajući u njemu nagoveštaje nevidljivog. Na početku pesme „Dohvatanje senke“, lirsko „Ja“ priznaje da zna svoje slabosti, zablude, nade. Utehu mu pružaju stvari koje ne poznaje, kao što su životi ljudi koji žive u sobama od kojih on vidi samo upaljene svetiljke ili stabla koja rastu u blizini. Kao i svest o promašajima, i to neznanje deo je njega. Na kraju pesme, on pokušava da ponovi iskustvo iz detinjstva kada je „na ivicama nameštaja,/ Detinjim prstima, pokušavao da“ uhvati senku. „Priđi joj i sad s poverenjem,/ I ne žalosti se što prepoznati neće/ Tvoje gestove, usitnjen dah, koščate prste.“ Tražeći nove zablude i ne odustajući zbog toga što je nešto nemoguće, on svoju ličnost proširuje, uklanjajući ograničenja koja je iskustvo stvorilo. U pesmi „Poziv“, ova potreba da za nespupatanošću utapa se u želji za prirodom, za planinskim pejzažima. Lirsko „Ja“ dušu planinskog potoka „prihvata kao svoju.“ „Osvrtao sam se oko sebe i nisam mogao/ Da se setim ni jednog smrtnog greha,/ Ni jedne čuvene izreke mudraca.// Niti pravila kojima behu, kao/ graničnim kamenjem, oivičeni moji dani.“ Pjesma „Dan dolazi da nam...“, iz trećeg ciklusa, počinje stravičnom vešću o čedomorki koja je svoje dete ostavila na deponiji, „nepomućena zbilja, međutim,/ Ni pomerila se nije“. Prema njenom zločinu priroda ostaje ravnodušna i pjesma se završava radosnim mukanjem krave koja se otelila. Civilizacija je shvaćena kao moralna degradacija, ali i kao marginalna pojava koja ne može da naruši prirodan poredak.

Treći ciklus nosi naslov „Slapovi šumnih tačkica“. Iza ove metafore krije se virtuelni svet, svet monitora, na kom se prividna slika stvarnosti sastoji od bezbroj veštački nastalih svetlećih tačkica. Stvarni svet je u prethodnim ciklusima problematizovan kao svet koji ne odslikava čoveka. Virtuelni svet se nastavlja na njega. I jedan i drugi su u opoziciji prema onom nevidljivom i suštinskom. Poezija, koja je mehanički krčila svoj put kroz čoveka, poprima oblik postojanja koji odgovara njenoj virtuelnoj prirodi. Ona nastaje na računaru, pisana je kursorom, a ne olovkom. Zanimljiva je paralela koja se može povući sa Zubanovićeve zbirke *Save As*, u kojoj se umetnost takođe poistovećuje sa virtuelnim svetom: „Ako je život iluzija neka traje/ to osećanje najbliže umetnosti“ („Kod internet provajdera“), a ovom tematikom, između ostalih, svojevremeno se bavio i Vojislav Karanović u svojoj prvoj zbirci *Tastatura*. Ipak, u pesmi „Saputnica sveta“, poezija se pojavljuje kao neodvojivi

deo života. Ona se ni ovde ne odnosi na nevidljivo biće pesnika, ali je vid opštenja sa svetom. Biće za svetom posustaje: „Poezija, jedina iskrena saputnica/ Sveta, njegovih svetlosti, obrisa, boja...// Jednim od dva zatravljena koloseka/ (Dokotrljavši se na točkovima noći),/ Voz stiže na malu postaju u brdima.// Poezija je tu./ Pokazuje pravac –/ Ne mašinovođi, nego danu:/ Rasejanom, sputanom jutarnjom izmaglicom.“ Poezija pesniku „na uho šapne istinu,/ I pre nego što se išta dogodi?“ Istina i događaj razdvojeni su jedno od drugog. Poezija progovara iz onog stanja nevinosti, stanja u kome je svest o nevidljivoj stvarnosti moguća.

U pesmi „Pepeo i dim“, lirski subjekt se na dva načina odnosi prema stvarnosti. Gledajući rušenje Kula bliznakinja na televiziji, puši cigaretu. Ta dva događaja, sasvim neuporediva po svojoj velični, dobijaju ravnopravno mesto u njegovoj svesti. Jedan događaj se odvija jako, gotovo neshvatljivo daleko i on ga vidi na televiziji, u virtuelnom svetu. Drugi doživljava kao realan, opipljiv i pripada njegovom intimnom prostoru. Taj prostor nije ograničen na sobu. Spominjanje pepeljare koju je njegov otac doneo kao suvenir otvara taj intimni prostor, ali ga zadržava u granicama, intimnog, doživljenog i mogućeg. Vesti o katastrofama koje svakoga dana prenosi televizija ne mogu se doživeti kao realnost, a zbog njihove učestalosti ni kao sasvim tragični događaji (kako bi rekao Herbert, kada se u novinama saopšti broj žrtava „nula na kraju pretvara ih u apstrakciju“). Iskustvo ovde dobija na značaju i prestaje da bude analogno veštačkom, virtuelnom svetu. To, međutim, nije bilo kakvo iskustvo, već iskustvo *intimnog*. Ono se doživljava u prostoru koji je stvorio pojedinac. U njemu nema automatizma. Pesnik zamišlja raj kao mesto iz koga šef stanice ispraća i dočekuje samo jenog putnika. On kaže: „Samoća nema ništa sa takvim mestima“. Samoća postoji u gradovima u kojima je čovek zahvaćen mehanizmom i u kome se njegova suština ne može ispoljiti. Ono što ljude zbližava jeste „tuga koja je vlasništvo svih“, a razdvajaju ih „sitne radosti, samo naše“. U poslednjem ciklusu iskustvo prestaje da bude niz razbijenih, slučajnih i nepovezanih fragmenata: „Iz daljine, zbrkane godine liče/ Na raštrkano stado u brdima... A danas, izbliza, sve godine/ Okupljene na jednom mestu“. Metafora svetlećih tačkica dobija drugo značenje. Kada se svi segmenti, od kojih je svaki za sebe bezobličan, pogledaju zajedno, formira se jedinstvena slika. Iz te perspektive celina života ne predstavlja više haos slučajnosti i svaki detalj dobija svoje mesto na dobro ukomponovanoj slici: „drugog puta, osim onog koji/ U retrovizoru gomila prošlost,/ Uistinu, nema.“ Pomirivši se sa tom činjenicom, Marinkovićev poetski junak prihvata i poeziju: „život reči// Teče kao i bilo koji život“. Kao što je sav život u iskustvu tako je sva poezija u rečima: „Ako je išta želeo da mi kaže,/ To je da vrata poezije mogu da otvore/ Samo reči, i reči mogu da ih zatvore.“

Lirski subjekt pokušao je da nađe sebe u prirodi, nesvesnosti i dečijem svetu. Činilo mu se da se u tom stanju može voditi autentičan život. Tada je iskustvo bilo oskudno, pa se činilo nevažnim i neuklopljivim u celinu sveta. Sada, iz perspektive starijeg čoveka, to iskustvo se shvata drugačije, ono obuhvata prirodni poredak i njegov je deo, kao i lirski subjekt, koji u svom životu više ne vidi ni izneveravanje sebe, niti otuđenje.